

Kohtuasi C-395/21

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

28. juuni 2021

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Leedu kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

23. juuni 2021

Kassatsioonkaebuse esitaja:

D. V.

Vastustaja kassatsioonimenetluses:

M. A.

Põhikohtuasja ese

Kassatsioonkaebuse esitaja D. V. (advokaadi) poolt vastustajale kassatsioonimenetluses M. A.-le osutatud õigusteenuste eest tunnitasu alusel arvutatud tasusumma (1) ja viiviste (2) väljamõistmise nõue.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Kassatsioonimenetluses D. V. ja M. A. vahelise kohtuvaidluse läbivaatamisel tekkis kahtlus küsimuses, kas ELTL artikli 169, Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 38 ja nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (edaspidi „direktiiv 93/13“) artiklite 4, 6 ja 7 alusel on poolte sõlmitud lepingute tingimused õiglased.

Eelotsuse küsimused

1. Kas direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „lepingu põhiobjekt“ hõlmab ettevõtja (advokaadi) ja tarbija vahel sõlmitud õigusteenuste osutamise lepingu tingimust, milles ei ole eraldi kokku lepitud ning mis puudutab lepingu maksumust ja selle arvutamise viisi?
2. Kas direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 sisalduvat viidet lepingutingimuse lihtsusele ja arusaadavusele tuleb tõlgendada nii, et piisab, kui lepingu maksumust käsitlevas tingimuses (mille kohaselt arvutatakse tegelikult osutatud teenuste maksumus tunnitasu alusel) on ära toodud advokaadile makstava tunnitasu summa?
3. Kui vastus teisele küsimusele on eitav, siis kas läbipaistvuse nõuet tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab advokaadi kohustust märkida lepingus nende teenuste maksumus, mille konkreetsed määrad on võimalik eelnevalt selgelt määratleda ja kindlaks määrata, või tuleb samuti kindlaks määrata teenuste hinnanguline maksumus (osutatavate õigusteenuste esialgne eelarve), kui lepingu sõlmimisel on võimatu prognoosida konkreetsete toimingute arvu (või kestust) ja nende eest makstavat tasu ning võimalikke kulusid suurendavaid või vähendavaid riske? Kas selleks, et hinnata, kas maksumust käsitlev lepingutingimus vastab läbipaistvuse nõudele, on oluline, kas teave õigusteenuste maksumuse ja selle arvutamise viisi kohta on esitatud tarbijale mis tahes sobival viisil või on toodud ära õigusteenuste lepingus endas? Kas teabe puudumist lepingueelsetes suhetes saab heastada teabe andmine lepingu täitmise ajal? Kas hinnangut selle kohta, kas lepingutingimus vastab läbipaistvuse nõudele, mõjutab asjaolu, et osutatud õigusteenuste lõplik maksumus selgub alles pärast nende osutamise lõppemist? Kas selle hindamisel, kas maksumust käsitlev lepingutingimus vastab läbipaistvuse nõudele, on oluline, et lepingus ei ole ette nähtud advokaadi kohustust esitada perioodiliselt aruandeid osutatud teenuste eest või esitada tarbijale perioodiliselt arveid, mis võimaldaks tarbijal teha õigeaegselt otsuse õigusteenustest loobumise või lepinguhinna muutmise kohta?
4. Kui riigisisene kohus otsustab, et lepingutingimus, mis määrab tegelikult osutatud teenuste maksumuse kindlaks tunnitasu alusel, ei ole koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, nagu on nõutud direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2, siis kas ta peab kontrollima, kas see tingimus on ebaõiglane selle direktiivi artikli 3 lõike 1 tähenduses (see tähendab, et selle analüüsimisel, kas lepingutingimus võib olla ebaõiglane, tuleb kindlaks teha, kas see lepingutingimus põhjustab lepingupoolte õiguste ja kohustuste „olulise tasakaalustamatuse“, mis kahjustab tarbijat) või, võttes arvesse asjaolu, et see tingimus hõlmab olulist teavet lepingu kohta, siis kas pelk asjaolu, et see tingimus ei ole läbipaistev, on piisav, et tunnistada see ebaõiglaseks?
5. Kas asjaolu, et õigusteenuste leping ei ole direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 kohaselt siduv, kui on tuvastatud, et maksumust käsitlev lepingutingimus on ebaõiglane, tähendab, et tuleb ennistada olukord, milles tarbija oleks olnud, kui

ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimust ei oleks olnud? Kas sellise olukorra ennistamine tähendaks, et tarbijal ei ole kohustust maksta juba osutatud teenuste eest?

6. Kui tasu eest teenuste osutamise lepingu olemuse tõttu ei ole võimalik ennistada olukorda, kus tarbija oleks olnud ebaõiglaseks tunnistatud tingimuse puudumisel (teenused on juba osutatud), siis kas advokaadi poolt osutatud teenuste eest tasu kindlaksmääramine on vastuolus direktiivi 93/13 artikli 7 lõike 1 eesmärgiga? Kui vastus sellele küsimusele on eitav, siis kas tegelik tasakaal, millega lepingupoolte võrdsus taastatakse, oleks saavutatud: 1) kui advokaadile makstakse osutatud teenuste eest lepingus kindlaksmääratud tunnitasu; 2) kui advokaadile makstakse õigusteenuste eest makstavat miinimumtasu (näiteks riigisiseses õigusaktis, nimelt soovitusel advokaaditasu ülemmäära kohta määratletud tasu); 3) kui advokaadile makstakse teenuste eest kohtu poolt kindlaks määratud mõistlik summa, võttes arvesse asja keerukust, advokaadi kvalifikatsiooni ja kogemust, kliendi rahalist olukorda ja muid asjakohaseid asjaolusid?

Viidatud liidu õigusnormid ja Euroopa Kohtu praktika

ELTL artikkel 169, harta artikkel 38, direktiivi 93/13 artiklid 3–7.

21. märtsi 2013. aasta kohtuotsus RWE Vertrieb AG vs. Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, C-92/11, punkt 44; 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai vs. OTP Jelzálogbank Zrt, C-26/13, punktid 37, 38 ja 61; 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt, C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, punktid 51 ja 62; 20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Ruxandra Paula Andriuciuc jt vs. Banca Românească SA, C-186/16, punktid 40, 44, 45 ja 47; 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus OTP Bank Nyrt. ja OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. vs. Teréz Ilyés ja Emil Kiss, C-51/17, punkt 68; 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Zsuzsanna Dunai vs. ERSTE Bank Hungary Zrt, C-118/17, punktid 41 ja 48; 9. juuli 2020. aasta kohtuotsus XZ vs. Ibercaja Banco, SA, C-452/18, punktid 22 ja 23.

Viidatud riigisisised õigusnormid

Leedu Vabariigi tsiviilseadustiku (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas; edaspidi „tsiviilseadustik“) artikkel 6.228⁴.

Leedu Vabariigi 18. märtsi 2004. aasta advokatuuriseaduse (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas) artikkel 50.

Leedu Vabariigi justiitsministri 2. aprilli 2004. aasta käskkirjaga nr 1R-85 ja Leedu advokatuuri nõukogu 26. märtsi 2004. aasta resolutsiooniga heaks kiidetud soovitusel advokaadi (advokatas) või advokaadi abi poolt tsiviilasjades antava õigusabi tasu ülemmäära kohta (alates 20. märtsist 2015 kehtivas redaktsioonis).

Põhikohtuasja faktiliste asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Vastustaja kassatsioonimenetluses M. A. sõlmis tarbijana kassaatoriga (advokaat D. V.) viis õigusteenuste osutamise lepingut. Kõikide lepingute artikli 1 lõiked 1-4 nägid ette, et advokaat kohustus andma suuliselt ja/või kirjalikult konsultatsioone, koostama juriidiliste dokumentide kavandeid ja neile alla kirjutama, teostama dokumentide õiguslikku kontrolli ning esindama klienti seotud toimingute tegemisel erinevates organites. Kõigi lepingute vastavates sätetes oli ette nähtud, et advokaaditasu on 100 eurot kliendile antud konsultatsioonide või osutatud õigusteenuste iga tunni eest. Selline tasu tuli tasuda kohe, kui advokaat esitab õigusteenuste arve vastavalt konsultatsioonide või õigusteenuste tundide arvule.
- 2 Esimese astme kohus ja apellatsioonikohus tuvastasid, et D. V. osutas teenuseid 2018. aasta aprillist detsembrini ja 2019. aasta jaanuarist märtsini. D. V. esitas arved kõigi osutatud teenuste eest peaaegu aasta pärast õigusteenuste osutamise lepingute sõlmimist.
- 3 Kassaator esitas 10. aprillil 2019 esimese astme kohtule hagi nõudega mõista vastustajalt kassatsioonimenetluses M. A.-lt välja 9900 euro suurune võlg osutatud õigusteenuste eest, 194,30 eurot vastustaja juhiste täitmisega seotud kulude eest, 5% suurune aastaintress väljamõistetud summalt alates kohtusse pöördumise päevast kuni kohtuotsuse täieliku täitmiseni ning menetluskulud.
- 4 Esimese astme kohtu hinnangul osutati kõigi kassaatori ja kassatsioonimenetluse vastustaja vaheliste lepingute alusel õigusteenuseid summas 12 900 eurot. Kohus leidis, et õigusteenuste eest tasumist käsitlevad tingimused olid kõigis viies käsunduslepingus ebaõiglased ja vähendas osutatud teenuste kindlaksmääratud maksumust 50% (6450 euro) võrra.
- 5 Kassaator esitas 30. aprillil 2020 apellatsioonkaebuse, kuid apellatsioonikohus jättis selle 15. juuni 2020. aasta määrusega rahuldamata ja jättis esimese astme kohtu otsuse muutmata. Kassaator esitas 10. septembril 2020 kassatsioonkaebuse.

Argumendid kassatsioonikohtus ja kohtu seisukoht eelotsusemenetluses

- 6 Kassatsioonikohus (edaspidi „kohus“) määratleb käesolevas asjas seisukoha ja esitab Euroopa Kohtule eelotsuse küsimused seoses 1) õigusteenuste lepingute põhiesemeks olevate tingimuste vastavusega läbipaistvuse nõudele; 2) õiguslike tagajärgedega, kui õigusteenuste osutamise lepingu maksumuse kindlaksmääramise tingimused tunnistatakse ebaõiglaseks.

Õigusteenuse osutamise lepingute põhiesemeks olevate tingimuste vastavus läbipaistvuse nõudele

- 7 Kohus märgib kõigepealt, et käesolevas asjas ei ole vaidlust selle üle, et vastustaja kassatsioonimenetluses on füüsiline isik, kes tegutses isiklikel eesmärkidel, mitte oma majandus- või kutsetegevusega seotud eesmärkidel, ja kassaator on advokaat,

kes osutas füüsilisele isikule õigusteenuseid oma kutsetegevuses tasu eest, ning et seetõttu tuleb poolte vahel sõlmitud lepingud kvalifitseerida tarbijalepinguteks.

- 8 Kohtu sõnul on pooltevahelise vaidluse lahendamisel määrava tähtsusega kassaatori ja kassatsioonimenetluse vastustaja vahel sõlmitud õigusteenuste osutamise lepingute kaks tingimust: 1) maksumust käsitlev lepingutingimus (milles määrati tegelikult osutatud teenuste maksumus kindlaks tunnitasu alusel); 2) õigusteenuste eest tasumise korda käsitlev lepingutingimus. Need mõlemad tingimused on käesolevas vaidluses asjakohased, kuna olukorras, kus kassaator märkis ära tunnitasu määra, kuid ei avanud üksikasjalikumalt konkreetsete õigusteenuste ulatust ja kestust ning lõpptasude eeldatavat summat, ega esitanud korrapäraselt teavet juba osutatud õigusteenuste maksumuse kohta ega koostanud perioodiliselt arveid, ei pruukinud kassatsioonimenetluse vastustajal olla ei lepingu sõlmimise ega selle täitmise ajal võimalik hinnata vajalike teenuste ulatust ega nende lõppmaksumust. Samuti ei olnud vastustajal võimalust õigusteenuste lepingu(te)st taganeda, kui teenuste maksumus oleks tundunud talle lepingu(te) täitmise ajal liiga suur.
- 9 Kohus küsib, kas direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „lepingu põhiobjekt“ hõlmab tingimust – mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud ja mis sisaldub ettevõtja (advokaadi) ja tarbija vahel sõlmitud õigusteenuste osutamise lepingus –, mis puudutab lepingu maksumust ja selle arvutamise viisi. Kohus on seisukohal, et kuivõrd see tingimus kujutab endast tasu eest teenuste osutamise lepingu alusel tasumise eest vastutava isiku peamist kohustust, ning võttes samuti arvesse õigusteenuste lepingu olemust, üldist ülesehitust ja sätteid ning õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, tuleb see tingimus kvalifitseerida direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 määratletud tingimuste kategooriasse (tingimused, mis on „lepingu põhiobjekt“).
- 10 Kohus märgib, et ühelt poolt on piisavalt ilmne, et vaidlusaluste lepingute maksumust käsitlev tingimus on grammatiliselt selge. Siiski on põhjendatud kahtlus, kas see tingimus on arusaadav, st kas keskmine tarbija saab aru selle lepingutingimuse majanduslikest tagajärgedest. Seetõttu tekib käesolevas asjas küsimus, kuidas tõlgendada läbipaistvuse põhimõtte sisu. Arvestades asjaolu, et lepingutingimuse läbipaistvuse üks oluline element on hinnata tarbija teavitamist, on käesolevas asjas asjakohane täpsustada nõutava teabe ulatust ja üksikasjalikkuse astet.
- 11 Kohus märgib, et võttes arvesse õigusteenuste laadi ja kliendi võimalikku vähest arusaamist nende teenuste olemusest, ulatusest ja eripärast, tuleb üksikasjalikku ja/või korrapärast teavet maksumuse kohta pidada väga oluliseks. Kui arvestada ka asjaolu, et kohtumenetluste kestust ja/või õigusteenuste ulatust on üsna sageli raske ennustada, on kohtul põhjendatud kahtlus, kas juhul, kui on kindlaks määratud üksnes õigusteenuste tunnitasu summa (määr) ja põhimõte, et advokaadile tuleb maksta tegelikult osutatud teenuste eest tunnitasu alusel, on keskmisel tarbijal võimalik sellist lepingutingimust mõista mitte ainult formaalselt ja grammatiliselt, vaid see võimaldab tal hinnata ka selliste õigusteenuste lõplikku

maksumust ja taolise tingimuse majanduslikke tagajärgi. Maksumust käsitleva tingimuse sellist ebaselgust ei kõrvalda selle tingimuse hindamine koos vaidlusaluste lepingute muude sätetega, kuna teises, tasu maksmist käsitlevas tingimuses ei ole täpsustatud, kui sageli õigusteenuste osutaja esitab aruandeid ja kui sageli tuleb osutatud teenuste eest tasuda.

- 12 Kuigi õigusteenuste osutamise eriomane laad võib üsna sageli raskendada õigusteenuste osutamiseks tegelikult kuluvate tundide arvu prognoosimist, peaks spetsialistil (advokaadil) olema võimalik esitada vähemalt mingeidki summasid sisaldav esialgne hinnang, võttes arvesse tarbija esitatud teavet ja asjaolusid, mis on talle kui teenuseosutajale teada lepingu sõlmimise protsessi alguses. Kohus tõstatab küsimuse, kas õigusteenuste osutamise lepingus sisalduva maksumuse tingimuse lihtsuse ja arusaadavuse hindamisel peaks riigisisene kohus võtma arvesse näiteks seda, kas lepingus on kehtestatud teenuste konkreetsete tasumäärad (kui need tasumäärad on võimalik eelnevalt selgelt määratleda ja kindlaks määrata). Kui leitakse, et konkreetsete toimingute arvu (või kestust) ja nende eest võetavat tasu ei ole võimalik õigusteenuste lepingu sõlmimisel kindlaks määrata, siis kas lepingus tuleb ära tuua teenuste hinnanguline maksumus (teenuste esialgne eelarve) või ületab taoline nõue ikkagi seda, mida võib spetsialistilt mõistlikult eeldada, ning see koormab liigselt ja põhjendamatult teenuseosutajat (advokaati)?
- 13 Lisaks tõstatab kohus küsimuse, kas läbipaistvuse nõude täitmise tagamiseks võib anda tarbijale teavet õigusteenuste maksumuse ja selle arvutamise viisi kohta ükskõik millisel viisil või peab see olema ära toodud õigusteenuste osutamise lepingus endas, ning kas teabe puudumist lepingueelsetes suhetes saab heastada teabe andmisega lepingu täitmise ajal. Lõpuks soovib kohus teada, kas läbipaistvuse nõude hindamist mõjutab asjaolu, et osutatud õigusteenuste lõplik maksumus selgub alles pärast seda, kui advokaat on konkreetsetes asjas kliendi esindamise lõpetanud.

Mis meetmeid peab riigisisene kohus võtma, kui ta tuvastab maksumust käsitleva tingimuse ebaõigluse

- 14 Kui tuvastatakse, et vaidlusaluste lepingute maksumust käsitlevad tingimused ei ole lihtsas ja arusaadavas keeles (need ei vasta läbipaistvuse nõudele), tuleb neid tingimusi hinnata õigluse seisukohast. Tsiviilseadustiku artikli 6.228⁴ lõige 6, millega on riigisisesse õigusesse üle võetud direktiivi 93/13 artikkel 5, sätestab, et tingimused, mis ei vasta selguse ja arusaadavuse nõudele, loetakse ebaõiglaseks. Seega tagab riigisisene õigus kõrgema tarbijakaitse taseme kui direktiiv 93/13 – ainuüksi asjaolust, et maksumust käsitlev tingimus ei ole läbipaistev, piisab selle ebaõiglaseks tunnistamiseks.
- 15 Kohus tõstatab küsimuse, kas juhul, kui tuvastatakse, et maksumust käsitlev tingimus ei ole esitatud lihtsas ja arusaadavas keeles ning kuulub seega direktiivi 93/13 artikli 4 lõike 2 kohaldamisalasse, tuleks kohtul kontrollida, kas see vaidlusalune tingimus põhjustab poolte lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste

olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat, või piisab ainuüksi asjaolust, et maksumust käsitlev tingimus ei ole läbipaistev, et tunnistada see ebaõiglaseks, eriti kui võtta arvesse seda, et riigisisises õiguses on ette nähtud kõrgem tarbijakaitse tase.

- 16 Lisaks on kohtul kahtlusi seoses sellega, milliseid meetmeid peab riigisisene kohus võtma, kui ta tuvastab, et õigusteenuste maksumust käsitlev tingimus on ebaõiglane. Arvestades asjaolu, et maksumus on õigusteenuste lepingu tingimus, milles määratletakse oluline kohustus, leiab kohus, et vaidlusaluste lepingute edasine täitmine ilma selle tingimusega on riigisiseste õigusnormide kohaselt õiguslikult võimatu, seetõttu toob ebaõiglase tingimuse kohaldamata jätmine kaasa vaidlusaluste lepingute tühistamise. Seega peab riigisisene kohus ennistama olukorra, milles kassaator (tarbija) oleks olnud maksumust käsitleva ja ebaõiglaseks tunnistatud tingimuse puudumisel. Kuna aga tasu eest teenuste osutamise lepingu olemusest tuleneb, et seda olukorda ei ole võimalik ennistada (teenused on juba osutatud), kui tarbija suhtes ei kohaldata käesolevas asjas maksumuse kindlaksmääramise tingimusi, siis on kohtul võimalik mitte kohustada tarbijat tasuma advokaadile osutatud teenuste eest. Kohus kahtleb, kas selline olukorra ennistamine ei ole käesoleval juhul vastuolus tasu eest teenuste osutamise põhimõttega.
- 17 Kohus on seisukohal, et kui lepingutingimus tunnistatakse ebaõiglaseks, tuleb seejärel leida sobiv sanktsioon ettevõtjale, kuid võib siiski kahelda, kas sanktsioon, mille puhul jäetakse osutatud teenuste eest advokaadile täielikult maksmata, ei too mitte kaasa tarbija alusetut rikastumist ega põhjusta ülemäära ebaõiglast tulemust (millega võetakse advokaadilt õigus saada tasu osutatud teenuste eest).
- 18 Teisalt on kohtul kahtlusi seoses sellega, kas liikmesriigi kohtute praktika (mis võimaldab kohtul lepingu maksumust käsitleva ebaõiglase tingimuse tuvastamisel vähendada osutatud teenuste maksumust või mõista välja nende teenuste omahind või madalaim võimalik turuhind) ei ole mitte vastuolus direktiivi 93/13 artikli 7 lõike 1 pikaajalise eesmärgiga, st kui taolisi ebaõiglaste tingimuste sätteid tarbijate suhtes üldse ei kohaldata, siis kas taolises kohtupraktikas ei lähe kaduma heidutav mõju ettevõtjatele, kuna nad kalduksid ikkagi neid teenuseid kuritarvitama, teades, et isegi kui asjaomased tingimused tunnistatakse ebaõiglaseks, saaksid nad osutatud teenuste eest ikkagi miinimumtasu, millega oleks nende ettevõtjate huvid tagatud.

Eelotsusetaotluse esitamise põhjenduste lühikokkuvõte

Vastus eelotsuse küsimustele on käesolevas kohtuasjas määrava tähtsusega, kuna see võimaldaks kindlaks määrata, millises mahus teavet peab advokaat tarbijale õigusteenuste osutamise lepingu sõlmimisel andma, hinnata teavitamiskohustuse täitmise piisavust ja lahendada osutatud õigusteenustest tuleneva võla väljamõistmise küsimus.